

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
HOCHSCHULE WISMAR – UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES:
TECHNOLOGY, BUSINESS AND DESIGN / OSTINSTITUT WISMAR
ВИДАВНИЦТВО «ALUNA» (РЕМПУБЛІКА ПОЛЬЩА)
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«АСОЦІАЦІЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО І МЕДИЧНОГО ПРАВА»
БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА ЛЮДЕЙ,
ЯКІ ЖИВУТЬ З ВІЛ/СНІД»
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ЦЕНТР ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ»
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

ПРАВА ЛЮДИНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

**Матеріали VIII Медико-правового форуму
(16 грудня 2024 року)**

Електронне наукове видання

Харків
«Право»
2024

У к л а д а ч і:

Т. О. Михайліченко, кандидат юридичних наук, доцент;

А. О. Хорішко, молодша наукова співробітниця

*Рекомендовано до опублікування та поширення через мережу Інтернет
вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України
(протокол №8/4 від 25.12.2024)*

Права людини у сфері охорони здоров'я в світлі євроінтеграції
П69 України : матеріали VIII Мед.-прав. форуму (16 груд. 2024 р.) : електрон. наук. вид. / [уклад.: Т. О. Михайліченко, А. О. Хорішко] ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; НДІ інтелект. власності НАПрН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого [та ін.]. – Харків : Право, 2024. – 132 с. – DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178411695>.

ISBN 978-617-8411-69-5

У збірник включено матеріали, присвячені актуальним проблемам прав людини у сфері охорони здоров'я в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. Розглянуто питання особливостей кримінальної відповідальності медичних працівників за неналежне виконання професійних обов'язків, а також правові механізми регулювання обігу наркотичних засобів та забезпечення епідемічної безпеки. Проаналізовано досвід застосування міжнародно-правових стандартів та національного законодавства у сфері охорони здоров'я, вплив новітніх викликів на ефективність правового регулювання в умовах війни та епідемій.

Матеріали збірника спрямовані на сприяння розвитку теоретичних і практичних підходів у сфері захисту прав людини у медичній галузі. Для наукових і практичних працівників у галузі медицини та права, студентів, аспірантів і викладачів закладів вищої освіти, а також широкого кола читачів.

УДК 351.77(477)(06)

Видання в електронному вигляді розміщується у відкритому доступі на сайті Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України у вкладці «Інформатримка» розділу «Збірники матеріалів наукових заходів» (<https://surl.li/kixgu>). Для опису видання чи посилання на нього слід використовувати пряме посилання на збірник або цифровий ідентифікатор об'єкта (DOI).

© Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України, 2024

ISBN 978-617-8411-69-5

ЗМІСТ

Берзіна А. Б., Плетенецька А. О.

ЗАЛУЧЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТІВ В КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ПРО НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ МЕДИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ СВОЇХ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ.....	7
---	---

Гнедик Є. С.

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ	12
--	----

Гнедик Є. С.

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ (СТ. 321-1 КК УКРАЇНИ).....	15
---	----

Гнедик Є. С.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ АГРЕСІЇ ПІД ЧАС ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	20
--	----

Гоменюк А. О.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДОДАТКОВОЇ ОХОРОНИ ВИНАХОДІВ З УРАХУВАННЯМ АКТУАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЄС	24
---	----

Горностай А. В.

ВАЖКО БУТИ БОГОМ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТРІАЖУ ПОРАНЕНИХ.....	28
--	----

Гуторова Н. О.

ПРИНЦИП ПРОПОРЦІЙНОСТІ ПРИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЕПІДЕМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	35
---	----

Данилов В. В.

ЗНАЧУЩІСТЬ РОЗРОБЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	38
---	----

Берзіна А. Б.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри судової медицини та медичного права
Національного медичного університету імені О. О. Богомольця,*

Плетенецька А. О.,

*к.м.н., доцент, доцент кафедри судової медицини та медичного права
Національного медичного університету імені О. О. Богомольця*

ЗАЛУЧЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТІВ В КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ ПРО НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ МЕДИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ СВОЇХ ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ

За невиконання чи неналежне виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого передбачена кримінальна відповідальність за ст. 140 Кримінального кодексу України. Таке діяння карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк [1].

Враховуючи специфіку такої категорії справ, для надання висновків з медичних питань в кримінальне провадження як учасника залучають судово-медичного експерта. Призначення судово-медичних експетиз в справах про неналежне виконання медичними працівниками своїх професійних обов'язків допомагає на практичному рівні з'ясувати причиново-наслідковий зв'язок між результатом виконання професійних обов'язків медичного працівника та настанням несприятливих наслідків для пацієнта. Якщо такого зв'язку встановити не вдається (у тому числі за результатами проведення судово-медичної експертизи), то на етапі досудового розслідування або під час судового розгляду можна встановити відсутність підстав для притягнення лікаря до кримінальної відповідальності.

Про важливість такої процесуальної дії як судова експертиза для встановлення істини у справі говорить і судова практика. Наприклад, вироком Немирівського районного суду Вінницької області (Справа № 1-кр/930/29/22 від 17.03.2022 р.) було засуджено лікаря-педіатра відділу екстреної невідкладної медичної допомоги за ч. 2 ст. 140 КК за нена-

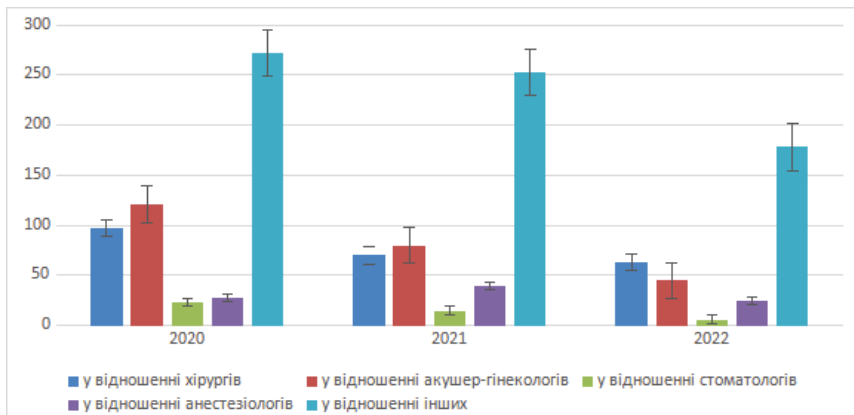
лежне виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок несумлінного до них ставлення, що спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому. Суть справи в наступному: у приймальне відділення екстреної невідкладної медичної допомоги звернулась жінка із своїм сином зі скаргами на біль у животі, нудотою та блювотою у останнього. Обстеживши пацієнта, лікар встановила діагноз «ацетонемічний синдром» та зробила ін'єкцію медичного препарату «Папаверину» та «Платифіліну». Далі лікар промила шлунок шляхом вживання останнім води. Після цього лікар дала випити неповнолітньому пацієнту медичний препарат «Атоксил» та запевнивши батьків останнього в тому, що здоров'ю малолітнього нічого не загрожує, відпустила його спільно із батьками додому. Вдома пацієнт помер. У подальшому суд (із залученням експертів та проведення судово-медичної експертизи) встановив, що лікар, неналежно виконуючи професійні обов'язки як медичний працівник, внаслідок несумлінного ставлення до них не прийняла відповідних заходів для встановлення правильного діагнозу, а саме за наявності для того підстав не ініціювала зібрання консилиуму лікарів за участі хірурга, не ініціювала проходження хворим рентген дослідження, УЗД, аналізів крові, що зумовило ненадання останньому необхідної медичної допомоги, вплинуло на перебіг його захворювання та спричинило тяжкі наслідки – смерть неповнолітнього хворого внаслідок сполучення больового і інтоксикаційного синдрому, крововтрати внаслідок защемлення і послідуячого некрозу значної частини тонкого кишківника (відповідно до висновку комплексної судово-медичної експертизи обласного бюро судово-медичної експертизи Житомирської обласної ради від 22.08.2018 № 65). У результаті Суд призначив покарання лікарю у вигляді 1 року позбавлення волі з позбавленням права займатися лікарською діяльністю строком на 2 роки, а також задовольнив позовні вимоги батьків неповнолітнього про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 140 КК України та призначив стягнути з лікаря на користь батьків моральну шкоду у розмірі 1 000 000 гривень [2]. Та такі випадки не поодинокі.

Аналізуючи динаміку кількості комісійних судово-медичних експертиз в Україні, а також частку експертиз, пов'язаних із так званими «лікарськими справами» за 2020–2022 роки (*таблиця 1*), можна побачити, що в 2020 році всього було проведено 3628 експертиз, з яких 3278 було

комісійними, а з них близько 16,5% (540) стосувалися саме «лікарських справ». У 2021 році цей показник знизився до близько 14,7% (457) при загальній кількості експертиз 3476.

Таблиця 1.

Дані про кількість комісійних судово-медичних експертиз в Україні щодо неналежного надання медичної допомоги лікарями за спеціальностями в 2020, 2021 і 2022 роках за даними регіональних бюро судово-медичної експертизи України

У 2020 році найбільше експертиз було проведено стосовно акушер-гінекологів (121) та хірургів (97). Це свідчить про значну частоту випадків неналежного надання медичної допомоги у цих критичних спеціальностях. Зокрема, акушер-гінекологи часто стикаються з ускладненнями при пологах, а хірурги – з наслідками операцій, що може пояснювати високий рівень експертиз. У 2021 році спостерігалось загальне зниження кількості експертиз по всіх спеціальностях. Кількість експертиз для хірургів зменшилась до 70, для акушер-гінекологів – до 80. У 2022 році тенденція до зниження продовжилась. Кількість експертиз для хірургів знизилася до 63, для акушер-гінекологів – до 45. Суттєве зменшення також спостерігається у стоматологів (6) та інших спеціалістів (178). Однак хоча загальний рівень експертиз знизився, спеціальності, пов'язані з ургентними (невідкладними) ситуаціями все ще мають найбільшу кількість проваджень, що підтверджує їх високий ризик неналежного надання медичної допомоги.

При більш детальному аналізі випадків з порушенням тактики лікування, судово-медичний експерт може встановити, чи наявні випадки неправильного вибору методів лікування (консервативних чи оперативних), чи є факти неправильного, необґрунтованого призначення лікарських засобів тощо. Наприклад, неправильний вибір лікарського засобу може статися через ряд факторів, зокрема, через: 1) неправильний діагноз (причиною може бути відсутність знань про нові або рідкісні захворювання та новітні терапевтичні підходи, неврахування індивідуальних особливостей пацієнта (вік, стать, маса тіла, наявність інших захворювань або алергічних реакцій)); 2) невідповідну дозу лікарського засобу: передозування може призвести до токсичних ефектів, що загрожують життю, особливо у випадках із сильнодіючими препаратами; недостатнє дозування призводить до того, що хвороба не лікується належним чином, що може ускладнити перебіг захворювання; неврахування факторів метаболізму, що впливає на ефективність або токсичність препарату; 3) неврахування лікарської взаємодії: одночасний прийом деяких препаратів може призводити до посилення або, навпаки, ослаблення терапевтичного ефекту, що може призвести до ускладнень; 4) призначення препарату з неправильним шляхом введення (перорально, ін'єкційно, місцево), що впливає на їх ефективність; 5) ігнорування протипоказань (хронічні захворювання, вагітність або алергічні реакції тощо), що може призвести до серйозних ускладнень, таких як алергічні шоки або загострення хронічних хвороб; 6) неврахування побічних ефектів, що може бути критичним для пацієнтів із підвищеним ризиком (люди похилого віку або діти); 7) недостатнє інформування пацієнта щодо правильності прийому препарату (коли і в якій кількості); 8) неврахування фармакогенетики; 9) призначення ліків без чіткої потреби, що не тільки збільшує ризик побічних ефектів, але й сприяє розвитку антибіотикорезистентності, коли йдеться про антибактеріальні препарати; 10) призначення незареєстрованих в Україні лікарських засобів (що склало лише по всій Україні 0,3%). Тут для прикладу розглянемо наступний кейс. Була проведена експертиза в одному із регіональних бюро України щодо неякісного надання медичної допомоги. Пацієнту вводився препарат ін'єкційно у очне яблуко. В результаті проведеного лікування пацієнт осліп. При проведенні експертизи виявилось, що препарат не був зареєстрований в Україні. Лікар призначив його, проігнорувавши можливі побічні ефекти. Крім того, вказаний препарат не

пройшов всі клінічні випробування навіть за кордоном. Комісією було встановлено дефект надання медичної допомоги у вигляді порушення методу лікування і призначення неправильного, незареєстрованого препарату. Між настанням тяжкого наслідку (сліпота на одне око, що було розцінено, як тяжке тілесне ушкодження за критерієм втрати працездатності) та дефектом надання медичної допомоги було встановлено прямий причинно-наслідковий зв'язок. В результаті відкрито кримінальне провадження та призначено судово-медичну експертизу.

Отже, для встановлення факту неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками актуальним є залучення в кримінальне провадження судово-медичного експерта, як учасника такого провадження. Застосування таких спеціальних знань часто є необхідною умовою для встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для справи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/card2#Card> (дата звернення 01.12.2024).
2. Вирок Немирівського районного суду Вінницької області від 14.02.2022 р. (Справа № 141/1191/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103236305> (дата звернення 01.12.2024).